

УДК 338.439.5:664.1

А.В. ДЗЮБИНСЬКИЙ, О.В.ДЗЮБИНСЬКА

Луцький національний технічний університет

О.Б. ПОДОДВОРНИЙ

Волинський науково-дослідний

експертно-криміналістичний центр МВС України

МИТНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РИНОК ЦУКРУ В УКРАЇНІ

A. DZYUBYNSKY, O. DZYUBYNSKA

Lutsk National Technical University

O. PODODVORNYI

Volyn Research Forensic Science

center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

CUSTOMS POLICY AND ITS IMPACT ON THE SUGAR MARKET IN UKRAINE

<https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2021-14-2>

Мета. Дослідити стан та перспективи вітчизняних цукрових виробників як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, а також значення митної політики в розвитку галузі.

Методика. Методологічною базою роботи стали наукові доробки українських та іноземних фахівців у галузі виробництва та державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції. Враховуючи його динамічність та появу великої кількості нової інформації, автори основну увагу приділили обробці матеріалів наукових збірників та журналів, а також даних Інтернет ресурсів, в яких подана статистична інформація, думки провідних фахівців-практиків. При написанні статті були використані такі методи дослідження, як логічне узагальнення, системний підхід та теоретичний пошук, що ґрунтуються на пошуку на обробці інформації.

Результати. Зовнішньоекономічна діяльність має орієнтуватися на перспективну вигоду і актуальною є для тих виробництв, що мають можливість виробляти понад внутрішню потребу. До таких можна віднести і цукрову галузь. Однак необхідно пам'ятати, що процес освоєння іноземних ринків не можливий без послідовної державної підтримки (зваженої митної політики, встановлення мінімальних цін та квот) та пропозиції конкурентоспроможного продукту.

Головні зовнішньоторговельні цілі лідерів цукрового ринку і світі передбачають врахування можливостей і загроз, а також переваг та недоліків розвитку національних галузей з метою формування експортних мотивів. Таким чином має використовуватися диверсифікована стратегія, метою якої є експансія. Адаптація ж вітчизняної галузі до світових умов потребує оптимізацію механізму державного контролю за ринком, зокрема: забезпечення захисту вітчизняних підприємств; активізації роботи по пошуку нових ринків збуту; стимулювання підвищення якості та конкурентоспроможності; пришвидшення впровадження нових, гармонізованих зі світовими, стандартів; активізації співпраці з країнами, що не мають власного виробництва.

Практична значимість. Отримані результати можуть бути використані в роботі вітчизняних підприємств, а також органів, що здійснюють регуляторну політику на ринку цукру.

Ключові слова. Цукор, ринок, політика, мито, квота, регулювання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Ринок цукру в Україні є досить неоднозначним. З однієї сторони, ми продовжуємо лишатися одними із європейських лідерів по виробництву цукру з буряка, з іншої – по різних причинах, з року в рік зменшуючи те саме виробництво. На нашу думку лише вдала державна політика здатна позитивно вирішити ситуацію на користь вітчизняного товаровиробника. Мова йде не лише про стимулювання внутрішнього попиту, але й про ведення реальної протекціоністської політики із застосуванням, в тому числі, і інструментів митного регулювання. Одним з варіантів поліпшення ситуації в галузі є стимулювання експорту: не стільки для досягнення якихось відмінних якісних показників продукту (до речі якість вітчизняного цукру і так досить пристойна), скільки диверсифікована державна політика по відношенню до потенційних споживачів, насамперед з країн Азії та Європи. На рівні держави мають укладатися взаємовигідні довгострокові договори та контракти на постачання українського цукру і ці заходи мають бути невідкладними, тому що конкурент у нас серйозний – Російська Федерація.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблема якості та митного регулювання ринку сільськогосподарської продукції не є новою. Це обумовлено, в тому числі, і специфікою галузі, що відповідає за продовольчу безпеку держави. Тому підходи до регулювання дуже часто носять комплексний характер, зокрема, поряд із використанням сезонних мит запроваджуються різноманітні квоти чи

митні преференції. Питанням стимулювання агропродовольчого ринку приділяється велика увага як українських так і зарубіжних вчених. Вагомий вклад у їх реалізацію зробили Т. Г. Дудар, С. Л. Дусановський, І. Г. Кириленко, Ю. С. Коваленко, Т. О. Осташко, Б. Й. Пасхавер, П. Т. Саблук, Т. М. Ярчук, М. Ю. Коденська, М. В. Роїк, Л. В. Дейнеко, Р. В. Боев, А. Г. Зельднер та ін. У своїх працях вони досліджують принципи існування агропромислового сектору та оцінюють можливі напрями розвитку [1].

Цілі статті – дослідити стан та перспективи вітчизняних цукрових виробників як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, а також роль держави в розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодення диктує нові умови. Для стабільного та збалансованого розвитку уже не достатньо орієнтуватися на внутрішнього покупця, необхідно, принаймні, намагатися виходити і на зовнішні ринки, тобто знаходити нових платоспроможних споживачів. При цьому зовнішньоекономічна діяльність має орієнтуватися на перспективну вигоду і є актуальною для тих виробництв, що мають можливість виробляти понад внутрішню потребу. Що ж на сьогодні відбувається в галузі цукрового виробництва і які її перспективи?

1. Останніми роками суттєво зменшилися площі посівних, а також урожайність буряків (за оцінками деяких експертів приблизно на 40 %). На врожайність значно вплинули погодні умови і, як наслідок, в наступному році цукрового буряка планується садити ще менше. Збільшення виробництва цукрових буряків та українського цукру, підвищення доходності цукрового буряківництва можливе лише при значному зростанні їх урожайності. У сучасних умовах господарювання серед факторів, які сприяють цьому, найбільше значення має забезпеченість аграрних підприємств засобами виробництва, в тому числі, високоякісним вітчизняним насіннєвим матеріалом [1, 10].

2. Значно зросла собівартість вирощування. Аграрії нарікають знову ж таки на погоду, однак, на нашу думку, усьому виною дуже часте використання дешевих добрив і, як наслідок, зменшення врожайності.

3. Динаміка цін на цукор. Якщо в році спостерігається надлишок цукру, тобто його профіцит, то за рахунок скорочення посівних в наступні періоди уже створюється дефіцит продукту і, як наслідок, зростання цін. Красномовною є статистика.

4. Розвиток галузі напряму залежить саме від експортних можливостей, тобто можливостей максимально задовольнити попит на зовнішніх ринках. За 8 місяців 2020 року Україна експортувала цукру на майже 60 % менше порівняно з минулим роком (лише на 30 млн. дол.) - дані Державної митної служби. Суттєво зменшилися поставки до ЄС – більше як на 40 % (з \$13,51 млн. до \$7,53 млн.), а також Африки – більше 10 %. І, що мабуть самий негативний момент – за цей же період Україна наростила імпорт цукру майже в половину – з \$0,78 млн. до \$1,16 млн. Схожа ситуація спостерігалася і у минулому році (табл.1). В стимулюванні експортного потенціалу на ринку цукру визначальну роль має відігравати держава, оскільки, як показує досвід, у багатьох країнах цей сегмент навіть аж занадто регульований.

Таблиця 1. Експортно-імпортні операції з цукром, тис. т.

Вид цукру	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	вивіз	ввіз	вивіз	ввіз	вивіз	ввіз
Білий	7	137	171	59	116	181
Сирець з тростини	-	312	-	378	-	379
Буряковий	7	450	171	437	116	431

Державне стимулювання ЗЕД цукрових підприємств в Україні має передбачати:

- інституційну та фінансову підтримку – максимальне сприяння фермерства і виробників цукру. Має бути передбачено ряд заходів стимулюючого характеру: пільгове кредитування, митні та податкові пільги;
- технологічну підтримку – передбачає створення додаткових чи оновлення існуючих виробничих потужностей та нових робочих місць в галузі;
- відновлення експортного потенціалу. На сьогодні країна має можливості перевиробництва у цукровій галузі, тобто є всі передумови для створення експортного потенціалу через налагодження тривалих взаємовідносин з країнами-споживачами нашого цукру, а також формування іміджу України, як надійного партнера.

5. Мода на здорове харчування. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС відбувся перегляд ставок ввізного мита на продукцію з Євросони, а також перегляд квот, оновився перелік найменувань продукції, до якої вони застосовуються. До цього списку потрапив і цукор. Так, зокрема, передбачено,

що в межах квот імпорту мито має пільгову ставку у 0 %, а поза її межами 50 % (табл. 2). Слід зауважити, що такий розмір ввізного мита на цукор є найбільшим в групі продтоварів у Митному тарифі, а його величина пов'язана з намірами уряду вести протекціоністську політику. Так, наприклад, високі ставки мита мають запобігати потраплянню на нашу територію дешевого цукру з тростини, так як це було в середині 20-х років, коли ринок заповнив дешевий бразильський цукор та відбувся обвал цін на ринку.

Таблиця 2. Класифікація цукру згідно з УКТ ЗЕД та ставки мита на цукор

Код	Назва	Ставки мита, %		
		преференційна	пільгова	повна
1701 12	- буряковий цукор:			
1701 12 10 00	- для рафінування	-	50	50
1701 12 90 00	- інший	-	50	50
1701 99 10 00	- цукор білий	-	50	50
1701 99 90 00	- інші	-	50	50

Позитивним моментом Угоди стала можливість експорту вітчизняних товарів, зокрема, і цукру, до країн Євросоюзу за митними квотами. Необхідно підкреслити, що розмір цієї квоти невеликий, українські виробники вичерпують її на початку року. Разом з тим для українських цукровиків надзвичайно важлива закріплена в угоді тарифна квота на цукор білий – 20 тис. тонн на рік. Попри її невеликий розмір, наявність і заповнення цього показника дадуть змогу підтвердити якість вітчизняної продукції та її відповідність європейським стандартам, підвищити привабливість та конкурентоспроможність українського бурякоцукрового підкомплексу. Після вичерпання квоти, експорт до Європи не припиняється (це свідчить, що квотування для України не носить обмежувально-заборонних характер), але його частка в загальній сумі експорту є досить невисокою. Необхідно відмітити, що все ж головними споживачами українського цукру є азійські та африканські країни [1,8].

Звичайно, використання тарифних квот робить митну політику гнучкішою та ефективнішою. Так дійсно їх використання для такої групи товарів як цукор, робить внутрішній ринок більш захищеним від дешевих аналогів, але і водночас надаючи можливість потрапляння на ринок іноземного продукту і тим самим стимулюючи конкуренцію.

Разом з тим не слід забувати, що і вітчизняна продукція дуже часто підпадає під квотування за кордоном. Крім уже зазначених країн ЄС можна

виділити і ряд країн колишнього Радянського Союзу, які, на нашу думку, під впливом російської політики дуже часто обмежують потрапляння на свою територію українського цукру.

Активізація ЗЕД України на світовому ринку можлива лише за рахунок об'єднання зусиль усіх причетних до галузі з метою: підтримки виробництва та експорту; розвитку інфраструктури експорту та логістики; забезпечення міжнародних вимог якості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зовнішньоекономічна діяльність має орієнтуватися на перспективну вигоду і актуальною є для тих виробництв, що мають можливість виробляти понад внутрішню потребу. До таких можна віднести і цукрову галузь. Однак необхідно пам'ятати, що процес освоєння іноземних ринків не можливий без послідовної державної підтримки (зваженої митної політики, встановлення мінімальних цін та квот) та пропозиції конкурентоспроможного продукту.

Головні зовнішньоторговельні цілі лідерів цукрового ринку у світі передбачають врахування можливостей і загроз, а також переваг та недоліків розвитку національних галузей з метою формування експортних мотивів. Таким чином, має використовуватися диверсифікована стратегія, метою якої є експансія. Адаптація ж вітчизняної галузі до світових умов потребує оптимізацію механізму державного контролю за ринком, зокрема: забезпечення захисту вітчизняних підприємств; активізацію роботи з пошуку нових ринків збуту; стимулювання підвищення якості та конкурентоспроможності; пришвидшення впровадження нових, гармонізованих зі світовими, стандартів; активізації співпраці з країнами, що не мають власного виробництва.

Список використаних джерел

1. Красняк О. П., Амонс С. Е. Ринок цукру: проблеми та перспективи. Ефективна економіка 1 2020. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/66.pdf
2. Коденська М.Ю., Сегеда С.А. Закономірності розвитку аграрно-промислового виробництва та ефективність його функціонування. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 30–39.
3. Красняк О.П. Методичні підходи дослідження інтеграційних процесів в бурякоцукровому підкомплексі та структури ринку цукру. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 5(1). С. 36–41.
4. Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру : Закон України від 15 трав. 2003 р. № 758. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-14> (дата звернення: 18.10.2019).

5. Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1 вересня 2017 р. до 1 вересня 2018 року : Кабінет Міністрів України Постанова від 19 січ. 2017 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-2017> (дата звернення: 22.10.2019).
6. Світовий ринок цукру може опинитися в дефіциті. УКРІНФОРМ : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2750680-svitovij-rinok-cukru-moze-opinitisa-v-deficiti-prognoz.html> (дата звернення: 14.12.2019).
7. Другий рік України у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань / Кобута І. та ін.; за ред. Марчіна Свенціцькі. Київ : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. 80 с.
8. Саблук П.Т., Коденська М.Ю. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2007. 390 с.
9. Ярчук Т.М. Перспективи та наслідки ринку цукру в Європейському Союзі. *Цукор України*. 2010. № 2. С.14–20.
10. Калетнік Г.М., Старосуд В.І., Амонс С.Е. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності виробництва насіння цукрових буряків. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики»*. 2017. №10 (26). С.7–23.

References

1. Krasniak O. P., Amons S. E. (2020). Rynok tsukru: problemy ta perspektyvy [Sugar market: problems and prospects]. *Efektivna ekonomika*, vol. 1. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/66.pdf
2. Kodenska, M.Yu. and Segeda, S.A. (2018). Zakonomirnosti rozvytku ahrarno-promysloвого vyrobnytstva ta efektyvnist yoho funktsionuvannya [Regularities of development of agro-industrial production and efficiency of its functioning]. *Ekonomika APK*, vol. 6, pp.30-39.
3. Krasnyak, O.P. (2017). Metodychni pidkhody doslidzhennia intehratsiinykh protsesiv v buriakotsukrovomu pidkompleksi ta struktury rynku tsukru [Methodical approaches of research of integration processes in a sugar-beet subcomplex and structure of market of sugar]. *Ekonomika. Finansy. Pravo.*, vol. 5(1), pp.36-41.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2003). The Law of Ukraine “On State Regulation of Production and Sale of Sugar”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/758-14> (Accessed 30 Dec 2019).
5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). Resolution “About government control of production of sugar and sugar beets in a period from September, 1 in 2017 to September, 1, 2018”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-2017> (Accessed 30 Dec 2019).
6. UKRINFORM (2019). World market of sugar can appear in a deficit, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2750680-svitovij-rinok-cukru-moze-opinitisa-v-deficiti-prognoz.html> (Accessed 30 Dec 2019).
7. Kobuta, I. (2010). Drugyi rik Ukraina u SOT: tendentsii u zovnishnii torgivli tovaramy ta analiz vykonannia zobov'язan [Second year Ukraine in WTO: tendencies in foreign trade commodities and analysis of fulfilling commitment], *Analitychno-doradchyy tsentr Blakytynoi strichky*, Kyiv, Ukraine.

8. Sabluk, P.T. and Kodenska, M.Yu. (2007). Tsukroburiakove vyrobnytstvo Ukrainy: problemy vidrodzhenia, perspektyvy rozvytku [Sugar beet production in Ukraine: problems of revival, prospects for development], NNTS IAE, Kyiv, Ukraine.

9. Yarchuk, T.M. (2010). Perspektyvy ta naslidky rynku tsukru v Yevropeiskomu Soiuzi [Prospects and consequences of the sugar market in the European Union]. *Tsukor Ukrainy*, vol. 2, pp.14-20.

10. Kaletnik, G.M. Starosud, V.I. and Amons, S.E. (2017). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady pidvyshchennia efektyvnosti vyrobnytstva nasinnia tsukrovykh buriakiv [Organizational and economic principles of increasing the efficiency of production of sugar beet seeds]. *Vseukrainskyi naukovo-vyrobnychiy zhurnal «Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky»*, vol. 10(26), pp.7-23.

Purpose. The main purpose of the article is to examine the current state and the development prospects of Ukrainian sugar producers in both domestic and foreign markets, as well as, to emphasize the importance of customs policy in the development of the industry.

Methodology. This article is based on the scientific achievements of Ukrainian and foreign experts on the production and state regulation of agricultural products market. Because of the market dynamism and the emergence of a large amount of new information, the authors focused on the analysis of scientific collections and journals and experiences of leading practitioners, as well as data from Internet resources, which provide statistical information. The methods such as logical generalization, systematic approach and theoretical search were used in the process of the research.

Results. Foreign economic activity should be focused on potential benefits; therefore it is relevant for those industries that have the ability to produce more than domestic demand. These include the sugar industry. However, it should be remembered that the development process of foreign markets is not possible without offering a competitive product and having consistent government support (prudent customs policy, setting minimum prices and quotas).

The main foreign trade goals of the sugar market leaders include taking into account the opportunities and threats, as well as the advantages and disadvantages of the development of national industries in order to form export motives. Thus, a diversified strategy aimed at expansion should be used.

Adaptation of the domestic industry to world conditions requires optimization of the mechanism of state control over the market, in particular: ensuring the protection of domestic enterprises; intensification of work on finding new markets; stimulating the improvement of quality and competitiveness; accelerating the introduction of new, harmonized standards; intensification of cooperation with countries that do not have their own production.

Practical significance. The obtained results can be used in the work of domestic enterprises and government agencies that implement regulations in the sugar market.

Keywords. Sugar, market, policy, duty, quota, regulation.

*Стаття рекомендована до друку доктором технічних наук,
професором Байдаковою Л.І.*

Дата надходження в редакцію 01.02.2021 р.